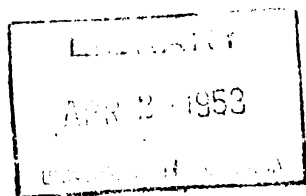

52
L
НАШ ЈЕЗИК

**СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК**

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IV св. 3-4

БЕОГРАД 1952

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: Око језика и правописа	75
2. М. Стевановић: Неки „спорни“ јекавизми	83
3. М. Павловић: Значење придева с наставком <i>асш</i> и његових варијаната	99
1. П. Ивић: Глагол <i>штожиши</i>	115
5. Милка Ивић: Израз „издржати до краја“	118
6. И. Јерковић: Неке немачке речи из некадашње Војне Границе	123
7. П. Ивић: Авиони на млазни погон	126
8. Писма уредништва у: Ортопедисати — ортопедисање	
I. Рад. Вукићевић	128
II. И. Стевовић	128
8. Језичке поуке	134

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Наука Србија

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1952

Штампарија и књиговезница Српске академије наука, Космајска бр. 28

НЕКЕ НЕМАЧКЕ РЕЧИ ИЗ НЕКАДАШЊЕ ВОЈНЕ ГРАНИЦЕ

У часопису Наш језик наишао сам на речи за које Редакција моли читаоце и пријатеље часописа да доставе писмом или дописницом где се у нашој земљи употребљава која од њих и шта све значи. У тој анкети нарочито ми је пало у очи трагање за значењем глагола *дршаши*. Овим поводом хоћу да дам објашњења и тој речи, а и неким другим које се употребљавају у селима бивше Војне Границе, а настале су према немачким речима. То се односи на села: Стари и Нови Микановци, Вођинци, Иванково, а и нека друга.

Реч *дршо* уствари је узвик, и врло се често употребљава, и то за коње. Кад сељак уђе у коњушницу, нешто из опрезности, а и зато што је тако уобичајено, викне на коња *дршо!* Коњ се на тај повик помакне лево или десно. Ако је сељак стао коњу с десне стране, коњ се домакне на леву страну, и обратно. Овај узвик је управо немачко *der Ort*, које се, преведено као узвик *места!*, налази у широкој употреби и у другим крајевима. Осим овога имамо и други случај употребе ове речи — кад се коњ, баца ногом, сељаци тих села кажу да се коњ *дрша*. Овде се види да су побркана значења *аршо* и *ришаши се*. — У селу Нови Микановци сељаци тај израз изговарају са нешто затвореним *a* на крају речи, тј. *дрша!*

У једном од оближњих села, у Стризивојни — овај израз се изговара као *варша!* — Из тога се види да је употреба овога израза стварно шира и да потиче из времена Војне Границе. Сем овога, има читав низ речи и израза који су остаци некадашњег речника немачке команде у Војној Граници.

За заустављање коња се употребљава израз *штеј!* од немачког глагола *stehen* „стајати“, а сем тога у употреби је и варијанта *стеј!*, где бисмо имали контаминацију са *штој!*

У групу таквих речи, које према немачким речима употребљавају сељаци тих граничарских села, иде и реч *варџ*.

Ова реч значи *ждрепчаник*, а настала је по свој прилици, према двама немачким речима: *der Wagen* „кола“ и *das Gehörn* „рогови“, „роговље“, — то би значило дословце преведено: *рогови на колима* (јер се волови везују за рогове кад се воде, а слично томе се, за ждрепчаник закачињу штрапге за коњску вучу).

Једним својим делом се, такође, на немачко *der Wagen* ослања и реч *вагаш*, која се употребљава у значењу „колотечина“, траг који остављају кола по путу, нарочито блатњавом, а и траг кад кола пређу преко њиве, ливаде.

У Винковцима има један парк (преко Босута) за који је уобичајен назив *лѐније*. Мислим да тај назив потиче од немачке речи *die Linie* „правац, црта“. У поменутих граничарским селима реч *ленија* употребљава се у значењу ширег пољског пута, који дели њиве. — Можда значење за парк и долази од старе речи *лѐно*, која је заборављена; у другом значењу границу између поља, имања реч *ленија* потиснула је старију реч *међа*.

Од назива старе граничарске ношње очувана је реч *рѐкља*, према немачкој именици *das Röcklein*. Та реч означава мушки кратки капут, који сељаци носе кад „захлади“. Тај капут, који сеже нешто ниже од кукова, начињен је од испредене и ваљане вуне. Вуну испреду дебело, затим је обоје и на машину „наштрикају“ *рѐкљу*, али двапут веће дужине. Потом, тако направљену *рѐкљу* стављају у посебне ваљке. У ваљцима се *рѐкља* скупни до потребне величине. Свака *рѐкља* има на својој ивици вез — на рукавима и доњим крајевима. Тај вез претставља јабуке или рузмарин у наизменично белој и црвеној, а и плавој боји. Сама *рѐкља* је искључиво тамно плаве боје. Старији људи носе *рѐкле* без веза. У другим неким крајевима *рѐкла* је горњи део женске одеће, блуза.

Именица *рѐкља* означава део женске народне ношње — сукњу од белог платна извезену свиленим или позлаћеним концем. Вез се простире поред доње ивице и то око целе сукње.

Веома је популаран израз *кромпир у мундѐру*. Он означава кромпир куван заједно са љуском, неољуштен, а долази од немачког *die Montur* одело, одећа, која је стварно позајмица из француског.

У честој је употреби реч *шћукауз* према немачком *das Stockhaus* „тамница“, уствари са значењем погрдним. Напр. *Туде или овди је прљаво к'о у шћукаузу!*

У граничарским селима веома се често чује реч *рџеменша*, према немачкој речи *die Regiment*, француског порекла. У говору се употребљава у значењу „много“, напр. кад се на видуку помоли већи број људи: *Има и' цела рџеменша!*

Кад је неко болестан, сељаци граничарских села кажу: *Нџшџа је марџдиџа*. Тако је у овом облику — према немачком придеву — садржано значење и именице и придева, тј. „болесник“ и „болестан“.

У селу Иванкову има староседилачких, „граничарских“, фамилија са презименом *Рајшћих*. Изгледа да је тај назив такође из доба Војне Границе, према немачком *der Reiter* — *Рајша*. Сељаци из Војне Границе су, наиме, били слободни људи, који су имали право уживања земље, али су били војнички организовани. Неки су били пешаци, а неки коњаници. Према томе породица *Рајшћих* припадала је, по свој прилици, коњници, а интересантно је запажање да они и данас увек имају најбоље коње и да се много баве неговањем и подизањем коња. То презиме би било слично презимену *Кашанић* — према *кашана* „коњаник“. С том речи је побркана реч (*про*)*рајшћих* са значењем „профућкати“, „потрошити“, а која, свакако, долази од немачког *reiten* „крчити“, па, према томе, и „растурити“ и, најзад, „потрошити новац и расути имање“. Ово значење има и реч *шрајбши* — према немачком *treiben* „терати“ и одговара нашем „пролумповати“, а реч *шрајбер* „просјак“ је према немачком *der Treiber* „хајкач“.

У селу Стризивојна чест је израз (*а*)*зо, ге си билал?*, с упитним и узвичним значењем: *зо* и *азо* су нем. *so* и *also*.

Израз *илџц!* у реченици: *молим илџца!* немачко је *der Platz* „место“. Ова реч се употребљава на много широј територији.

Многе од оваквих немачких речи ушле су и у стихове народних песама. Тако имамо *бардај* „*Weg da!*“ у значењу „чувај се“! напр. *Бардај лоло, кад си ме љубио, | Добро бардај, више се не надај!*, и *машираши* „*marschieren*“ у значењу „одлазити“ — *Стара лоло, знаш што ј' нови реко — | Да од мене машираш далеко!*

И. Јерковић